

Pál Emese

Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (1. rész)

A műemlék adatai

Cím: Piața Libertății, 6
Kód: CJ-II-m-A-07647
Datálás: 1748-1804

Történeti adatok

A Szamosújvár egész városképét uraló monumentális Szentháromság-templom szorosan kötődik a XVII. század második felében Erdélybe települt örményekhez, ennek köszönhetően a köztudatba örmény nagytemplom, vagy örmény-katolikus székesegyház néven vonult be.

A XVII. század végén betelepült örmény lakosság a vár mellett levő Gerla falu templomát használta, majd Oxendius Verselescul (1654-1715) aladiai püspök, az erdélyi örmények vikáriusa a mai főpiac közelében püspöki kápolnát építtetett, melyet a Szentháromság-templom építéskor lebontottak. Az 1731-es vizitáció szerint a kis fatemplom főoltárán Mária mennybemenetelét ábrázoló oltárkép, északi mellékoltárán Krisztus születése, míg a délin a czestochowai Fekete Madonna másolata volt.

A Szentháromság-templom 1748-ban megkezdett építése viszonylag gyorsan haladhatott, hiszen az első misét 1759-ben tartották benne, mely arra utal, hogy az épület nagyvonalakban készen állhatott. A templom tervezője ismeretlen,

azonban a formai megoldásaiból arra következtethetünk, hogy nem az erdélyi, hanem az osztrák barokk mesterkörhöz tartozó tervező volt. Az 1759-es évet követően leállt az építkezés, 1773-ig nem található azzal kapcsolatos említés az iratanyagban. 1773-ban már az újonnan épített templom renoválására van szükség, a szamosújvári tanács a tetőzet javítására Überlacher Antal kolozsvári ács mestert szerződ-

veti. 1780-ban a torony javítása ügyében Szamosújvárra érkező Mráz mérnök szemelátára összeomlott a torony. A templom második építési szakasza 1782-ben kezdődött, azonban ez csak ideiglenes javításokból állott, melyet Bringer János kőműves és a már említett Überlacher Antal ács végeztek. 1783-ban Ribéri Xavér Ferenc építőmestert szerződtették a templom restaurálásának vezetésére. Nem tudni, hogy milyen mértékű javításokat végeztek ebben az építkezési szakaszban, hiszen az 1788-ban egy villámcsapás újabb károkat okozott, ezeket is helyre kellett állítani. Az építkezések befejezésére és a templom „hibáinak” kijavítására 1792-ben Jung József pesti építészt szerződtetik, akinek a templom végleges, ma is látható kialakításában nagy szerepe volt. Az ő tervei alap-

ján valósult meg az öttengelyes, már a klasszicizmus felé hajló főhomlokzat, melyet a régi, hajlított alaprajzú, valószínűleg egytornyú barokk homlokzat alapfalainak felhasználásával készült el.

A keleti kis huszár torony és az 1796-ban befejezett kripta is az ő nevéhez köthető. Az egész templom boltozatát, beleértve a sekrestye és az északi mellékkápolna roskadozó boltozatait is, lebontatta, az oldalfalakat megmagasította. A homlokzat ajtó és ablakkereteit, a hiányzó oszlopfőket is ő faragtatta, a belső kőpadozatát, a templom vakolását és meszelését elkészíttette. Lényegében a belső kialakítása az ő nevéhez köthető, mivel az előző építkezésekből csupán a sekrestye és az északi mellékkápolna, az orgonakarzat, a szentély két oldalán levő karzatok és a belsőt tagoló korinthoszi oszlopok maradtak meg.

Az építkezés menete a pesti mester szerződtetése után is vonatottan haladt, annál is inkább, mivel a rossz alapozás miatt 1793-ban a torony ismét összeomlott. 1794-ben és 1795-ben a munkálatok leálltak, nagyobb arányú építkezés 1796 és 1798 között folyt. Az 1792 májusában Szamosújvár városa és Jung József között megkötött szerződés szerint a mesternek 32 000 forintért kell befejeznie a templomot, azonban az építkezés a város által meghatározott összegnél 10 062 forinttal többbe került. Az eredeti szerződésben meghatározott összeg nem a valós árviszonyok szerint készült, ez rengeteg vitára adott okot a város és az építő-

mester között. Mindezeknek végső következménye az lett, hogy 1798-ban, amikor a templom építése már a végéhez közeledett, Jung József abbahagyta a munkát. A város a felvállalt kötelezettségek be nem tartása miatt beperelte őt a pesti magisztrátus előtt, Jung pedig 27 203 forint kifizetését követelte. A tíz évig húzódó pernek az építőmester 1808-as halála vetett véget. Időközben, 1800-ban a tornyot újabb villámcsapás érte, emiatt a templom felszentelésére csak 1804. június 17-én került sor. A felszentelés után egy hónappal, augusztus 4-én immár harmadszor csapott villám a toronyba, a károkat ki kellett javítani, az eltörött nagyharangot pedig újra kellett öntetni.

A templom berendezéseire vonatkozó első adatot az 1777-es vizitációban találjuk, ahol két oltár létéről tesznek említést, azonban nem nevezik meg kinek a tiszteletére szentelt oltárokról van szó. Az 1781-es vizitációban szintén két oltárról, a Szentháromság és a Rózsafüzéres Madonna oltárokról esik szó. A templomnak ekkor már két sekrestyéje volt, az északi sekrestyét kápolnaként használták, ezt a „Sacratissimi Rosarii”

kápolnájaként emlegetik, melyben a már említett Rózsafüzéres Madonna oltárkép volt elhelyezve. A hajóban álló négy mellékoltár elkészítésére 1799 után kerülhetett sor, ugyanis a források szerint ebben az évben a városi gyűlésen Korbuly Kelemen esperes az összegyűlt társulatoknak bemutatja a „négy kisebb oltár rajzát”, melyet azok egyhangúlag elfogadtak.

A Világosító Szent Gergely oltár elkészítésére a kereskedő társulat 1500 forintot ad, ugyanennyit szentel a tímártársulat a Szűz Mária oltárának felépítésére, míg Nepomuki Szent János oltárát az örmény papok, Szent József oltárát pedig „a nép” csináltatta. Az oltár-tervét Hoffmayer Simon készítette, kivitelezésüket azonban, a mester halála után, legénye Csűrös Antal vállalta magára. Az oltárképek Bécsben készültek. Szintén Hoffmayer munkája a templom szószéke is, melyet 1798 körül fejezhetett be. A szószék domborművei bizonyosan Hoffmayer munkái, a Keresztelő Szent János lábánál álló, mára eltűnt báránnyal azonban Csűrös Antal készíti, míg a szószék aranyozásával testvérét, a festő és aranyozó Csűrös Józsefet bízták meg. Szintén Csűrös Antal készíti a homlokzat Világosító Szent Gergely illetve Szent Szilveszter pápa kőszobrát és a kerítésre helyezett 12 apostol büszkjét 1803-ban. A templom leg híresebb oltárképe, az évszázadokon át Rubensnek tulajdonított Levétel a keresztéről, a legenda szerint 1806-ban került Szamosújvárra. A legújabb kutatások bebizonyították, hogy a XVII. századi mű festője nem Rubens volt, hanem Joachim von Sandrart (1606–1688).

A templom egykori főoltárának architektúrális felépítését és készítésének idejét több, eddig tisztázatlan kérdés övezi. Szongott Kristóf egy 1802-es iratot idézve kijelenti, hogy „a főoltárt zsiói márványból készítik az egri szent-ferenczrendi atyák templomában levő oltár mintájára”. Ez azt jelenti, hogy egy baldachinos oltárral kell számolnunk, mely a XIX. század első évtizedében készülhetett el. Az, hogy a monumentális baldachinos oltár még-

sem készült el a XIX. század elején abból a levélből következtethető, melyet a szamosújvári papság a Pesten tartózkodó, szamosújvári származású, „tekintetes nemes Jakabffy Gergely táblabírórnak” intéz. Ebben arra kéri a címzetet, hogy a „méltóztassék a küldött minta szerint – Isten dicsőségére, városunk és nemzetünk díszére a nagy oltárt elkészíttetni”. A „küldött minta”, vagyis a főoltár terve, melyen az egri ferences templom főoltárának mását láthatjuk, megtalálható a szamosújvári plébánia levéltárában. Ez a fajta baldachinos oltártípus a XIX. század közepén már divatjammá vált, azonban úgy tűnik, a szamosújváriak ragaszkodtak eredeti elképzelésükhöz. Jakabffy Gergely 1842. június 8-án kelt válaszeleveléből kitűnik, hogy az oltárt elkészíttette, sőt már „rendeltetése helyére” is szállíttatta, már csak a fölállítása van hátra. Ennek érdekében pesti mestereket küld, és arra kéri a városi tanácsot, hogy azok bőséges ellátásáról gondoskodják, hiszen „mindnyája előkelő Pesti polgár és Mester”. A tabernákulum-építmény faragványainak gyengébb minősége arra utalhat, hogy 1842-ben a régi tabernákulumot meghagyták és csak a föléje építendő baldachint készíttették el. A templom mellékoltárain álló szobrokkal való hasonlóságuk miatt úgy tűnik, hogy a tabernákulum szobrai szintén Csűrös Antal munkái. Az orgonát Maiwald Heinrich brasói mester készítette 1846-ban.

A templom mai kifestése az 1930-as években folyt restaurálás alkalmával készült, a falképeket Herceg Ferenc festette.

(2007. 07. 22. –<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=391>)

Folytatjuk

Tavasza a télben

c. kiállításra és kulturális estre invitált április 4-én 19 órára a pilisvörösvári Műhely Galériába Urmánczy Losonci Lilla festőművész. A hangulatos kiállító térben nagyon jól érvényesültek a művész szép képei, amelyek által övezve *Bándi Kund* a CÉH főszerkesztője, az Összmagyar Testület elnöke beszélgetett a művésszel, tele humorral, közvetlenséggel. A műsorban *Takács Bence Ervin* előadóművész verselőadása, míg *Bándi Írisz Réka* operaénekes hangja varázsolt el mindenkit. A kiállítást *dr. Feledy Balázs* művészeti író nyitotta meg.

Urmánczy Losonci Lilla festőművész és dr. Bándi Kund elnök

A kiállítás fővédnöke: Mádl Dalma Nagyasszony volt a Tavasz Fesztivál keretében.

Szép és tartalmas est volt, amelyet kellemes beszélgetés, ismerkedés követett kis fogadás keretében. M

Zeneagapé az örmény katolikus templomban

(Budapest XI. ker., Orlyai utca 6.)

2014. június 1-én, vasárnap a 16,30 órakor kezdődő örmény katolikus szentmise után a zeneagapé műsorában Várallyay Fülöp ifjú zeneművész ígéret lép fel, akinek életrajzát az alábbiakban közöljük. Szeretettel várunk mindenkit.

Szongoth Gábor

Várallyay Fülöp 1995. augusztus 22-én született Budapesten. Anyai ágon örmény származású (Zakariás család), édesapja állatorvos, édesanyja mentálhigiénés szakember. Két öccse, egy húga és egy bátyja van. 2002-ben a Máriaremete- Hidegkúti Általános Iskolában, második korában kezdett zongorázni Gergelyné Knapp Évánál. A Járdányi Pál Zeneiskola évenként rendezett zeneiskolás versenyein, az Országos Chopin illetve Bartók versenyeken is sikeres eredményeket ért el. 2009-ben felvételizett a Bartók Béla Konzervatóriumba, ahol Eckhardt Gábornál, majd Faddi Saroltánál folytatta tanulmányait. Jelenleg a Bartók Béla Konzervatórium negyed éves hallgatója, és még egy plusz év letele után a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem zongora szakára szeretne felvételizni.

Egyházi hírlévlé

Májusban is szeretettel hívom a testvéreket a szentmisékre vasárnap 16.30-kor az örmény katolikus templomba (Budapest XI., Orlyai u. 6.).

május 7. 17.00 szerda esti beszélgetések

június 3. 17.00 szerda esti beszélgetések

június 8. pünkösdvasárnap

június 22. 16.30 Világosító szent Gergely ünnepe, a szentmisét (római rítusban)

Dr. Erdő Péter bíboros úr mutatja be.

Fülöp Ákos adminisztrátor